

10. *Regional Strategy on Environmental Education in the Asia-Pacific, Environmental Education Project, IGES.* – Tokyo : Chuohoki Publisher, 2001, 308 pp.
11. Law for Enhancing Motivation on Environmental Conservation and Promoting of Environmental Education (Law No.130, Effective on July 25, 2003) [Electronic Resource] / Ministry of the Environment. – Mode of Access : http://www.env.go.jp/en/laws/policy/edu_tt.pdf.
12. Outline of Environmental Education in Japan. February 2005, International Education /cooperation Base System Construction Project – Environmental Education, Ministry of Education, Culture, Sports, science and Technology Field Studies Institute for Environmental Education. – Tokyo : Gakugei University. – p. 6.
13. Japanese Ministry of Education, (1995) *The environmental education teaching guide*, Japan.
14. Takahashi Masahiro. Comparative Analysis of Environmental Education in Northeast Asia Interim Report FY 2001 IGES (Institute for Global Environmental Strategies), Environmental Education Project, pp. 25–26.
15. Kouji Amemiya, Darryl Macer. Environmental education and environmental behaviour in Japanese students, *Eubios Journal of Asian and International Bioethics*, 1999, Vol. 9, pp. 109–115.
16. Susan Pudín, Susan Tagi Koji, Periasamy Ambigavathi *Environmental Education in Malaysia and Japan: A Comparative Assessment* [Electronic Resource], Paper presented at the International Conference on Education for a Sustainable Future, Ahmedabad, 2005. – Mode of Access : <http://www.cceindia.org/esf/download/paper20.pdf>.
17. Kimata Mikio and Fujimura Konoe. *Environmental Learning Towards a Sustainable Society*, Baifukan Co., Ltd., 2005.
18. UNDESD Japan Report Establishing Enriched Learning through Participation and Partnership among Diverse Actors 2009 [Electronic Resource], mode of access : <http://www.env.go.jp/en/policy/edu/undesd/report.pdf>.

Summary

Oksana Svystak-Yarotska

Retrospective Analysis of Promotion of Environmental Education in Japan

This article is dedicated to retrospective analysis of the development of environmental education in Japan in the second half of the 20th century – beginning of the 21st century. Approaches to the definitions «environmental education», «natural study», nature protection», «conservational education», «sustainable development» are shown. The ideas of Japanese teachers on promotive educational activities for the conservation of nature, filling content of school subjects topics related to environmental protection, resources and energy conservation, harmonizing the relationship between man and the natural environment, launching new subjects «Life Environmental Studies» and «Period of Integrated Study» are shown with the concrete examples. The article explained the role of NGOs in the activity centered on nature observation. The article also explains the retrospective development of international concepts for the role of environmental education in creating a society of sustainable development, compliance with the national development strategy and implementation of environmental education in Japan declarations of Global Conferences on environmental education and ESD. The legal basis for the implementation of environmental education in the country and the role of environmental education in the implementation of education for sustainable development are represented in «Environmental Education Law» («The Act on Enhancing Motivation on Environmental Conservation and Promotion of Environmental Education»), «Basic Policy Concerning the Enhancement of the motivation for Environmental Conservation and the Promotion of Environmental Education», «Strategy for an Environmental Nation in the 21st Century». International recognition of the achievements of Japan in Education for Sustainable Development, part of which is environmental education, is mentioned in the article.

Key words: environmental education, sustainable development, education for sustainable development.

Дата надходження статті: «01» квітня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «23» квітня 2015 р.

УДК 378.091.322:78(045)

ЛІ СПЮНЬ,
аспірантка
(м.Київ)

Науково-теоретична сутність самоорганізаційних умінь у контексті навчальної діяльності

Стаття присвячена результатам дослідження сутності поняття «самоорганізація» у науковій літературі, вивченню різних спрямувань наукового знання для аналізу функціонування цього феномена у контексті навчальної діяльності, яка стала предметом глибокого інтересу різноманітних наук. Самоорганізація узагальнено розглядається як здатність до саморегуляції природних, психічних станів особистості, а також її якостей. Вона здійснюється вольовими та інтелектуальними механізмами, проявляється в мотивах поведінки, реалізується в упорядкованій діяльності.

Самоорганізаційні вміння суб'єктів навчання містяться у смисловому полі феномена, який досліджується, розглядаються як результат теоретичного та практичного використання основних складових цього виду самостійної діяльності особи. Враховано, що ефективність соціальної самоорганізації залежить від багатьох особистісних якостей людини. Виявлені основні

з них, що сприяють розвитку самоорганізації, серед яких є рішучість, самоаналіз, саморегуляція, вміння передбачати, самостійність, енергійність.

Ключові слова: самоорганізація, самоорганізаційні вміння, навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Актуальність обраної проблеми зумовлена проявом активної уваги до самостійної діяльності, у теоретичному полі якої розглядається і поняття «самоорганізація». Посилення актуальності цього явища відбувається за рахунок нової освітньої парадигми, що зумовлена сучасними процесами трансформації змісту та організації навчання згідно нового Закону України «Про освіту», в якому передбачено підвищення активності суб'єктів навчання у самостійному набутті знань та умінь.

Слід зазначити, що самоорганізація стала предметом глибокого інтересу різноманітних наук після того, як здатність різних природних систем до адаптації, самовідродження і розвитку підштовхнули науковий світ до широкого вивчення зазначеного явища. Внаслідок цього самоорганізація почала розглядатися у науці як «цілеспрямований процес, в результаті якого створюється, відроджується або вдосконалюється організація складної динамічної системи» [9, с.476].

Аналіз досліджень і публікацій... Зазначимо, що самоорганізація стала предметом глибокого інтересу різноманітних наук. Виявлена здатність різних природних систем до адаптації, самовідродження і розвитку підштовхнули науковий світ до широкого вивчення зазначеного явища (Н.Афанасьєва, Є.Климов, О.Князькова). Трансформуючись із кібернетики, поняття «самоорганізація» розглядається філософією як найвища форма розвитку динамічних систем і є атрибутом загальнонаукового узагальнення філософського принципу саморозвитку (А.Астаф'єв, М.Ведмедєв, А.Горєлов та ін.).

У сучасному науковому знанні самоорганізація використовується різними науками, які її розглядають як: тип розвитку природних систем (Є.Шульга), результат розвитку самоуправління у соціумі, соціальної кооперації (В.Кушєлев, Г.Рузавін).

У науці самоорганізація узагальнено розглядається як «здатність до інтегральної регуляції природних, психічних, особистісних станів, якостей, властивостей, котра здійснюється вольовими й інтелектуальними механізмами та проявляється в мотивах поведінки, а також реалізується в упорядкованій діяльності» [4]. Професійну самоорганізацію як важливу особистісну характеристику, як системну якість, котра забезпечує ефективність діяльності, незалежно від її змісту і специфіки, та виявляється у внутрішніх стимуляторах, які створюють умови для активного розвитку особистості, реалізації її творчого потенціалу – О.Дєркач [4].

Самоорганізація усвідомлюється як процес і явище. Сутність самоорганізації як процесу полягає у формуванні, підтримці чи ліквідації сукупності дій, котрі призводять до створення стійких взаємозв'язків на основі вільного вибору прийнятих правил і процедур. Як явище, самоорганізація – це є комплекс елементів (неформальні структури управління, учасники самого процесу, ресурси тощо), які слугують реалізації певної програми або мети [8, с.509].

Детальний аналіз базових структурно-функціональних моделей самоорганізації провів А.Ішков та виділив п'ять найбільш значимих функціональних компонентів цього процесу, які присутні у переважній більшості розглянутих ним діяльнісних зразків. До них належать: цілепокладання, аналіз ситуації, планування, самоконтроль і корекція, а також доданий автором шостий особистісний компонент – вольові зусилля [7].

Формулювання цілей статті... Аналіз психологічних та педагогічних досліджень переконує у тому, що самоорганізація займає вагомє місце у структурі діяльності і є однією із основних ланок в системі її управління. Метою даної статті є виявлення зв'язку її сутності із навчальною діяльністю. Завдання полягає у розкритті сутності поняття самореалізації та з'ясуванні взаємозв'язку її видів.

Виклад основного матеріалу... Самоорганізація, за словами Н.Афанасьєвої, внутрішньо керований процес, що призводить до трансформації структурних відношень окремих елементів системи або їхніх груп і супроводжується якісними змінами самих елементів [2, с.60–61]. Існує три типи самоорганізації як складного системного явища: Самозародження організації. Виникнення із певної сукупності цілісних об'єктів одного рівня нового об'єкта – системи більш високого рівня організації. Збереження системою власної організації при зміні зовнішніх чи внутрішніх умов. Процес якісної зміни системи, спрямований на її розвиток і самовдосконалення.

Самоорганізація третього типу – самовдосконалення – це процес роботи над собою, в результаті чого, у системі більш високого порядку порівняно з раніше досягнутим рівнем, з'являється властивість прийняття власного усвідомлено правильного рішення [2].

Розглядаючи самоорганізацію як складне системне явища, вчені виділяють самозародження організації (виникнення із певної сукупності цілісних об'єктів одного рівня нового об'єкта – системи більш високого рівня організації); збереження цією системою власної організації при зміні

зовнішніх або внутрішніх умов; процес якісної зміни системи, спрямований на її розвиток і самовдосконалення. Науковець Н.Афанасьева розуміє цей процес як роботу над собою, в результаті чого, у системі більш високого порядку порівняно з раніше досягнутим рівнем, з'являється властивість прийняття власного усвідомленого правильного рішення [2].

Для нашого дослідження це є важливий елемент у комплексі типів самоорганізації у зв'язку зі складною та яскраво вираженою індивідуальною роботою, яким є навчання музиці у будь-якому його прояві.

Серед декількох видів самоорганізації (технічна, біологічна, соціальна) нас більше цікавить соціальна, оскільки вона спирається на громадську соціальну програму гармонізації суспільних відносин, яка включає мінливі пріоритети установок, інтересів, ціннісних орієнтацій, мотивів і цілей відносно сталих, постійних законів власне самої організації. Соціальна самоорганізація як явище – це конкретні вчинки й поведінка людей [8]. Саме поведінкові характеристики для нас є формотворчими у процесах формування відповідних умінь суб'єктів навчання у відповідній діяльності.

Занурюючись у зміст саме цього виду, зазначимо, що ефективність соціальної самоорганізації залежить від низки особистісних якостей людини. До основних рис, що сприяють розвитку самоорганізації, належать: рішучість, самоаналіз, саморегуляція, вміння передбачати, самостійність, енергійність та інші якості. До якостей, які гальмують ефективність виявлення соціальної самоорганізації, можна віднести: сором'язливість, пасивність, забудькуватість, відсутність позитивної життєвої мети, низький рівень освіти і виховання тощо.

Проблема психічної самоорганізації приваблювала увагу багатьох видатних вчених (В.Бехтерев, Л.Виготський, Л.Божович). Витоки власне самої ідеї самоорганізації, на думку А.Асмолова, необхідно шукати у фізіології та психології початку ХХ століття: роботах А.Ухтомського та дослідженнях представників гештальтпсихології, котрі заклали цілу низку теоретико-методологічних принципів її вивчення [1].

Слід зазначити, що існує багато підходів, які розглядають різноманітні аспекти зазначеного процесу, однак проблема його єдиного трактування все ще не є вирішеною. У психологічній і педагогічній науці немає чіткого формулювання та загальноприйнятого визначення самоорганізації як поняття. Багато авторів використовують дефініції «самоорганізація», «самоуправління», «саморегуляція» як синоніми.

Науковець Ю.Цагареллі, спираючись на положення Б.Ананьева про ієрархічну (вертикальну) і координаційну (горизонтальну) побудову будь-якого психічного явища, розглядає взаємопов'язані й взаємообумовлені процеси самоорганізації, самоуправління та саморегуляції як різноманітні прояви єдиної по суті групи психологічних само процесів [11]. У своїх дослідженнях він пропонує різноманітні групи завдань, що реалізуються за допомогою процесів самоорганізації, самоуправління й саморегуляції, співвіднести з поняттями «загальне», «особливе» та «єдиничне». Так, на його думку, процеси самоорганізації діяльності, які стосуються вирішення найбільш загальних і глобальних завдань, необхідно пов'язати з поняттям «загальне». На рівні самоуправління діяльністю мають реалізовуватися більш часткові завдання, котрі належать до категорії «особливе». Поодинокі ж окремі завдання, які вирішуються на рівні саморегуляції діяльності, Ю.Цагареллі пропонує включити до категорії «єдиничне» [11].

Така широка розбіжність думок стосовно проблеми співвідношення понять «самоорганізація», «саморегуляція», «самоуправління» є свідченням того, що принципових відмінностей між цими дефініціями немає і, відповідно, в переважній більшості випадків їх можна розглядати як синоніми. Тому підхід Ю.Цагареллі, де процеси самоорганізації, самоуправління і саморегуляції розглядаються як різні виявлення єдиної за своєю сутністю групи психологічних само процесів, можна вважати найбільш аргументованим та переконливим. Він охоплює усі три взаємопов'язані поняття і дозволяє використовувати для вирішення проблеми самоорганізації результати досліджень як в галузі саморегуляції, так і самоуправління.

Дослідники М.Дяченко та Л.Кандибович під самоорганізацією особистості розуміють «інтегральну сукупність природних і соціально набутих властивостей, що втілюються в усвідомленні особливостей волі, інтелекту, мотивів поведінки та реалізуються у впорядкованій діяльності і поведінці» [6, с.45]. Вони вважають самоорганізацію показником особистісної зрілості, а основною ознакою досягнення високого рівня цієї якості є, на їхню думку, активне самостворення себе як особистості [6, с.69–71].

Науковець В.Філоненко, уточнюючи визначення терміну самоорганізація, наголошує на тому, що це здібність індивіда, котра проявляється в умінні свідомо й цілеспрямовано використовувати і вдосконалювати під час діяльності значимі складники власної особистісної структури. Вона (самоорганізація) необхідна для того, щоб оптимізувати дії, інтегрувати індивідуальні зусилля, визначати межі активності, забезпечувати успішність діяльності [10]. На думку вченої, у процесі

формування самоорганізації, повинні враховуватися спрямованість та наступність етапів її розвитку із вивченням індивідуальних можливостей і особливостей особистості, а також багатоваріантність цих шляхів [10]. Формування вмінь процесу самоорганізації, стверджує В.Філоненко, обумовлено власне самою динамікою розвитку особистості в цілому, але в кожному окремому випадку такі вміння особливі. Це складний багатоаспектний процес, послідовний за своєю внутрішньою логікою і вміщує він у собі особистісну індивідуально-своєрідну траєкторію [10].

Вчена Л.Боброва в самоорганізації бачить спроможність особистості раціонально організувати та поетапно виконувати власну діяльність, здійснювати, з метою підвищення ефективності цього процесу на основі свідомого використання накопичених знань, умінь і досвіду, її корекцію, враховуючи проміжні результати [3].

Висновки з описаного дослідження і перспективи подальших розвідок... Отже, під самоорганізацією розуміється інтегральна якість особистості, в якій поєднані інтелектуальні, емоційні, вольові, оціночні характеристики, котрі спрямовані на структурування власної активності, що проявляється через створення системи самостійних дій. Кожна дія, котра спрямована на певний результат, виконує своє функціональне навантаження і вносить персональний вклад в успішне досягнення мети цієї діяльності. В цьому полягає її науково-теоретична сутність. Вона передбачає формування цілого комплексу умінь та навичок організації, котрі є основою планомірної, усвідомленої і успішної самоорганізації особи.

Список використаних джерел і літератури:

1. Асмолов А. Г. XXI: Психология в век психологии // Вопросы психологии / А. Г. Асмолов – № 1. – 1999. – С. 3–13.
2. Афанасьева Н. А. Самоорганизация – фактор успешности учебной деятельности // Фундаментальные исследования / Н. А. Афанасьева. – 2008. – № 2. – С. 60–61.
3. Боброва Л. Ю. Жизненные ценности и компетенции самоорганизации студентов как факторы профессионального развития самосознания // Л. Ю. Боброва // Научный потенциал регионов на службе модернизации. – Астрахань : АИСИ. – 2012. – № 1 (2). – С. 219–222.
4. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – М. : изд-во Моск. психолого-соц. инст-та. – Воронеж : НПО «МОДЭЖ», 2004. – 752 с.
5. Дуднік Н. Ю. Структурування системи умінь професійної самоорганізації майбутнього вчителя / Н. Ю. Дуднік // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наукових праць Криворізького державного педагогічного університету. – Кривий Ріг : [б. в.], 2009. – С. 99–105.
6. Дьяченко М. И. Краткий психологический словарь : Самоорганизация / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Хэлтон, 1998. – 399 с. – С. 45.
7. Ишков А. Д. Влияние структуры процесса самоорганизации на успешность учебной деятельности студентов : автореф. дис. на соиск. учён. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Педагогическая психология (психологические науки)» / А. Д. Ишков. – М., 2004. – 19 с.
8. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов-на-Дону, 1996. – 509 с.
9. Новый энциклопедический словарь. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2000. – 1656 с.
10. Філоненко В. А. Актуалізація професійної самоорганізації майбутнього спеціаліста в умовах сучасного вищого професійного освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://yspu.org/conferences/Training_managers/15_FilonenkoVA.doc
11. Цагарелли Ю. А. Процессы самоорганизации, самоуправления, саморегуляции в музыкальной деятельности / Ю. А. Цагарелли // Теоретические и прикладные исследования психической саморегуляции: Тезисы докладов научной конференции. – Казань : КГУ, 1982. – С. 11–13.

References:

1. Asmolov A. G. XXI: Psihologiya v vek psihologii, *Voprosy psihologii*, № 1, 1999, pp. 3–13.
2. Afanas'eva N. A. Samoorganizaciya – faktor uspešnosti uchebnoj dejatel'nosti, *Fundamental'ny'e issledovaniya*, 2008, № 2, pp. 60–61.
3. Bobrova L. Ju. Zhiznenny'e cennosti i kompetencii samoorganizacii studentov kak faktory professional'nogo razvitiya samosoznaniya, *Nauchnyj potencial regionov na sluzhbu modernizacii*, Astrahan' : AISI, 2012, № 1 (2), pp. 219–222.
4. Derkach A. A. *Akmeologicheskie osnovy razvitiya professionala*, Moscow, Izd-vo Mosk. psihologo-soc. inst-ta. – Voronezh : NPO «MODJeK», 2004, 752 s.
5. Dudnik N. Iu. Strukturuvannia systemy umin profesiinoi samoorhanizatsii maibutnoho vchytelia, *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly: zb. naukovykh prats Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, Kryvyi Rih : [b. v.], 2009, pp. 99–105.
6. D'yachenko M. I. *Kratkij psihologicheskij slovar : Samoorganizaciya*, Minsk : Hjelton, 1998, 399 p, p. 45.
7. Ishkov A. D. *Vliyanie struktury processa samoorganizacii na uspešnost' uchebnoj deyatel'nosti studentov*, Moscow, 2004, 19 p.
8. Klimov E. A. *Psihologiya professional'nogo samoopredeleniya*. Rostov-na-Donu, 1996, 509 p..
9. *Novyj y'nciklopedicheskij slovar'*, Moscow, Bol'shaya Rossijskaya jenciklopediya, 2000, 1656 p.

10. Filonenko V. A. Aktualizatsiya professionalnoj samoorhanyzatsii budushhego spetsyalista v usloviyah sovremennogo vy'sshhego professyonalnogo obrazovaniya [Electronic resource], mode of access : http://yspu.org/conferences/Training_managers/15_FilonenkoVA.doc.

11. Cagarelli Ju. A. *Processy' samoorganizatsii, samoupravleniya, samoregulyacii v muzykal'noj deyatel'nosti, Teoreticheskie i prikladny'e issledovaniya psichicheskoy samoregulyacii: Tezisy dokladov nauchnoj konferencii*, Kazan', KGU, 1982, pp. 11–13.

Summary

Li Siyung

Science and Theoretic Essence Self-Organization Skills in Context of Teaching

The article deals with the results of the essence of the concept «self-organization» in scientific literature, learning different directions of scientific ways for analysis of this phenomenon functioning in the teaching context, which became the subject of profound interest of various sciences. Self-organization in general is considered as ability to self-regulation of natural, person's psychotic conditions, and his or her qualites. It is realized by the volitional and intellectual mechanisms, it is developed in the motives of behaviour and realized in regulated activity.

The teaching subjects self-organization skills are in the middle of science and sense area phenomenon, which is essenced, it is presented as the result of theoretic interpretations and practice using general components this kind of self-doing person. It is taken into account that effectiveness of social self-organization depends on many personal qualites. The basic of them, which help for self-organization development are revealed, among them determination, self-analysis, self-regulation, skills of foresee, independence, energetic.

Key words: self-organization, self-organization skills, teaching.

Дата надходження статті: «10» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «02» квітня 2015 р.

УДК 82:001.891]:37.012(045)

ІРИНА СЛОНЕВСЬКА,

кандидат філософських наук, доцент;

СВІТЛАНА ПІРОШЕНКО,

кандидат філологічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

**Синергетичний підхід до освітнього процесу
у дискурсі сучасних педагогічних досліджень**

У статті здійснено аналіз методологічного потенціалу синергетичного підходу до освітнього процесу у дискурсі сучасних педагогічних досліджень. Аргументовано, що висунення в ролі сучасної парадигми нових форм інтеграції синергетичного та системного підходів актуалізує питання дослідження змісту й характеру змін, що відбуваються в сучасній науці. Огляд фахових джерел дає сьогодні підстави вважати, що саме на шляху такої трансформації освітньої парадигми формується сучасний образ педагогіки на постнекласичному етапі її розвитку.

Акцентовано увагу на співвідношеннях традиційної класичної концепції у педагогіці та синергетичної парадигми педагогічного процесу. Так, підкреслено, що модерністська парадигма педагогічного процесу орієнтується на досягнення повної, всеосяжної концепції систематичності, несуперечності, тотальності, стабільності; у свою чергу, постмодерністська, орієнтується на досягнення та підтримання аномалій, плюральності, недовершеності, хаотичності.

Однозначним висновком, засвідченим аналізом фахових джерел, є те, що сучасний зміст освіти розглядається як засіб розвитку особистості, а не як самоціль шкільної освіти. Розробка і вирішення таких педагогічних проблем і базується на застосуванні синергетичних принципів у гуманітарній галузі. Педагогічний процес розуміється як складний конгломерат, що характеризується багатомірністю, полівалентністю, мультиваріативністю.

Таким чином, досліджено, що синергетична освітня парадигма є цілком закономірною для постнекласичного філософського та загальнокультурного дискурсу й виникла у відповідь на кризу стереотипного, лінійного, механістичного мислення.

Ключові слова: синергетика, парадигма, педагогічна система, системний підхід, синергетична методологія.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасні філософські пошуки мають однією з головних інтенцій прагнення людської свідомості до цілісного, тотального пізнання світу. Сьогодні ми переживаємо період масштабного релігійно-світоглядного синтезу, стаємо свідками становлення